

1]

ALMA ROMA

QVIDQVID NON
POSSIDET ARMIS
RELLIGIONE
TENET

Cicero:
dicimus.
es plaudite
fabulam,
historiae.

E.

ilis.

NALES.

avi.

S VII et NA-

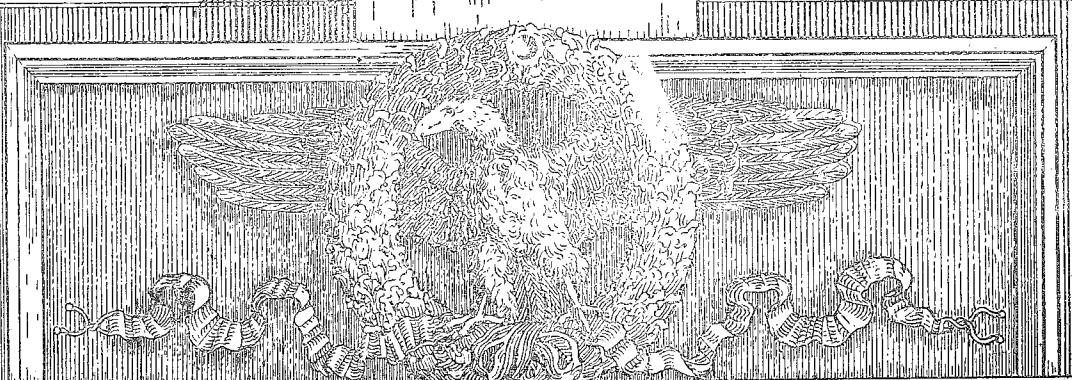
us Napoleo,
orabilis.

molliter
iam.
nequissima
r. proxime!
ui copias?
a vincere,
ces superat,
um subigit,
stificis,

immodestiam
et implicat.
empestas in-
[gruat?
depositi;
otis arbitris...

onsor.

ATICANIS.

Pro "ALMAE ROMAE,, Sociis

apud Commentarii Administratorem opuscula latine scripta venum dantur,
pretio quod sequitur:

JOSEPHI FORNARI **Communia vitae.** Phrases et formulae ad latina colloquia instituenda:

Fasc. I: *De salutatoriis formulis, De valetudine percontatio, Morbi, Medicamenta.* – Lib. 2,60.

Fasc. II: *Voces animalium, De officiis.* – Lib. 3,00.

JOSEPHI FORNARI **Fridianus** et **Francisculi prandium**, Milesiae fabulae scenis accommodatae apud ephebea facile agendis. – Singulae lib. 2; ambae lib. 3.

HERMINII IACOBELLI **In campo latinitatis novi flores.** – Si tegumento solut. lib. 4; si xyлина structura aureoque titulo decorat., lib. 5.

I. B. FRANCESIA **Euplius, Ad Romam, Actiones dramaticae.** – Singulae lib. 1,50.

(*Iis vero qui extra Urbem hos libros mitti iubant, addendum erit publici cursus pretium, iuxta normam libell. 0,60 pro singulis exemplaribus.*)

Pro lectoribus novisque sociis, qui **integral ALMAE ROMAE Collectionem** habere cupiant ab anno MCMXIV ad expletum annum MCMXXII, paucorum exemplarium quae supersunt pretium constituimus libellarum 200 pro Italia; pretium duplicatum, libell. scilicet 400, pro exteris gentibus, sua pecuniae valorem maiorem habentibus, quam ut Italicae pecuniae valor nunc est.

Hae vero collectiones, adiecta in litteris pecunia per nummariam syngrapham (vulgo *chèque*) in Urbe exigendam, *recto tramite*, requirendae sunt ab **ALMAE ROMAE** administratore (*Roma, 12, Via del Governo Vecchio, 90*): quod enim pretium positum est non sinit ut foenus aliquod bibliopolis, vel mediatoribus quibusvis rependi possit.

ALMA ROMA

LATINITATIS PRAECONIUM SINGULIS MENSIBUS EDITUM

Pretium annuae subnotationis est pro Italia libell. 12; pro Anglia shell. 12,50; pro Batavia flor. 7,50; pro Hispania peset. 15; pro Civitatibus Foederatis Americae septentrionalis et Canada doll. 3; pro Gallia, Helvetia, Belgica ceterisque universi orbis nationibus franc. 15 *ante solvendum rectoque trahite mittendum ad JOSEPHUM FORNARI doctorem, Romam, 12, Via del Governo Vecchio, 96.*

**QUIBUS PRINCIPII NITI DEBEAT
VERA NATIONUM SOCIETAS¹**

VI.

Contendunt plures societatis gentium fautores unam religionem nostro aevo accommodatam, esse patriae, vel communis humanitatis amorem; quae religio, aiunt, ex sese valere potest ad omnes cives in pace et omnes homines in unitate contiendos.

At illi verba vacua, absque sensu, proferunt. Patriae quidem studium commendat Ecclesia, idque in Apostolo Paulo miramur, qui gentem suam adeo vehementer diligebat, ut optaret anathema esse pro fratribus suis secundum carnem.² Laudatur quam maxime amor ille in S. Joanna ab Arcu, cui nuperrime caelitum honores collati sunt. Imo docet S. Thomas bonum patriae, si referatur in Deum, posse fieri martyrii causam: «Quia bonum humanum potest effici divinum, ut si referatur in Deum, ideo potest esse quodcumque bonum humanum martyrii causa, secundum quod in Deum refertur».³

At, sicut patria et humanitas esse nequeunt numen supremum, ita patriae aut humanitatis cultus nullatenus, seu nullo sensu dici possunt religio. Intelligitur quippe religio respectu Numinis conditoris omnium, a quo et homo, et patria, et humanitas, inspirationem et vitam et omnia desumunt. Magis vero pendet societas a Deo quam homo individuus, et idcirco maiori officio ad religionem erga Deum verum tenetur, eo quod maiora beneficia a Deo recipiat. Quod iterum egregie exponit Leo XIII, in laudata encyclica *Immortale Dei*: «Hac ratione constitutam civitatem, – inquit, – perspicuum est, omnino debere plurimis maximisque officiis, quae ipsam iungant Deo, religione publica satisfacere. – Natura et ratio, quae iubet singulos sancte religioseque Deum colere, quod in eius potestate sumus, et quod ab eo profecti, ad eumdem reverti debemus, eadem lege adstringit civilem communitatem. Homines enim communi societate iuncti nihilo sunt minus in Dei potestate, quam singuli; neque minorem, quam singuli, gratiam Deo societas debet, quo auctore coaluit, cuius nutu conservatur, cuius beneficio innumerabilem bonorum, quibus affluit, copiam accepit. Quapropter sicut nemini licet sua adversus Deum officia negligere, officiumque est maximum amplecti et animo et moribus reli-

¹ Cfr. fasc. sup.

² *Rom.*, IX, 1-3.

³ *II^a II^ae*, q. 124, a. 5, ad 3.

gionem, nec quam quisque maluerit, sed quam Deus iusserit, quamque certis minimeque dubitandis indicis unam ex omnibus veram esse constiterit: eodem modo civitates non possunt, citra scelus, gerere se tamquam si Deus omnino non esset, aut curam religionis velut alienam nihilque profuturam abiicere, aut adsciscere de pluribus generibus indifferenter quod libeat: atque omnino debent eum in collendo nomine morem usurpare modumque, quo coli se Deus ipse demonstraverit se velle». ¹

VII.

Ex quibus principiis necessario concluditur societatem, eo quod sit societas publica, omnium civitatum nomine et auctoritate congregata, obstringi maximo erga Deum officio, cui debet religione publica satisfacere, eum quidem adhibendo modum, quo, ut dicit Leo XIII, coli se Deus ipse demonstravat velle.

Iam vero indicis non dubitandis, ut idem Pontifex loquitur, seu certis certae veritatis argumentis, demonstravit Deus coli se velle in Ecclesia. «Nam, — prosequitur Summus Pontifex, — unigenitus Dei Filius societatem in terris constituit, quae Ecclesia dicitur, cui excelsum divinumque munus in omnes saeculorum aetates continuandum transmisit, quod a Patre accepit: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos.* ² — *Ecce ego vobis sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.* » ³

Ipsi Ecclesiae commissum est triplex munus, quod Christo Domino competit; scilicet *sacrum magisterium*, ad docendum omnia quae salutem et ordinem supernaturalem spectant; *sacrumque ministerium*, ad sanctificandas animas per cul-

tum et sacramenta; ac *sacrum regimen*, ad pascendum agnos et oves. Hac ratione constitutam, cum illo egregie compacto corpore, illoque inferiorum et superiorum ordine, et illa mira «hierarchia», seu ministrorum et pastorum serie, quibus praeest Romanus Pontifex, Ecclesiam esse factum historicum liquet omnino, quod moderatores societatis gentium latere non potest. Nequit igitur societas illa nationum ab Ecclesia praescindere aut abstrahere; sed, sicut ipsa potest ab Ecclesia multa suscipere, ita debet Ecclesiae opitulari, eius incolumentem tuendo, actionemque fovendo, ut valeat Ecclesia munus suum triplex, nempe ad animas in via salutis aeternae docendas, sanctificandas et regendas, plena libertate obire.

VIII.

Et inde propellitur error quorundam perniciosissimus, qui, quemadmodum prospicunt societatem gentium, ut omnis conflictus causa inter diversos populos removeatur, sic concipiunt societatem quamdam Ecclesiarum, in qua constitueretur *panchristianismus*, ut aiunt, suppressis vel reticitis omnibus discrepantiis dogmaticis aut moralibus, quibus diversae christianorum sectae ad invicem distant. ⁴ Verum huiusmodi unitatem tueri foret Ecclesiae catholicae «suicidium»; nam eo ipso Ecclesia seipsum, nempe hierarchiam, constitutionem vitamque propriam negaret ac pessum daret. Societas quidem nationum admittenda est, eo quod singulare gentes, invicem liberae, prosequentes in-

terdum commoda dissimilia et opposita, possint inter se pugnare, et idcirco possit supra omnes institui quaedam societas, quae singularum incolumentem servans, bonum etiam commune prospiciat et conflictum causas removeat. At Ecclesia una est voluntate Dei. Non est quippe Christi Ecclesia collectio Ecclesiarum seu societatum foederatarum, sed singulae Ecclesiae particulares nullam vitam vivunt nisi quam ab Ecclesia universa hauriunt, nec modum aut actionem exserunt nisi in Ecclesia universa, veluti in centro ac principio, a quo seiungi nequeant, nisi esse et vivere desinent.

Quocirca, nedum sit cogitandum de instituenda Ecclesiarum societate, imo optandum, orandum et curandum est, ut omnes ad unam Ecclesiam, extra quam nulla salus, redeant, et fiat *unum ovile et unus Pastor*, largiente Illo ipso, qui *omnes homines vult salvos fieri et ad cognitionem veritatis venire*. ⁵ Hisce concludemus cum praecitato Soowiew: *Le pape comme tel est immédiatement le père de tous les évêques et par eux de tous les prêtres. Il est ainsi le père des pères.* ²

IX.

Aliud demum principium est prae oculis habendum, ne fiat adeptu impossibilis finis, quem societas nationum sibi praefigit. Nam vinculum quod ad hominem cum homine et gentem cum gente conciliandum ipsa attendit, est tantum soliditas humana, quae, tametsi aliquid valeat, non tamen intrinsecas vires ad opera vitae suppeditat; vinculum autem omnia in Ecclesia membra coniungens est soliditas supernaturalis, scilicet charitas, quae naturae vires superius evehit novasque addit, quibus possint singula singulis opitulari et omnia in toto cum pace et consensu cooperari, iuxta illud Pauli: «Totum corpus

compactum et connexum per omnem iuncturam subministrationis».¹

Quidquid ergo efficere sategerit societas gentium, permanebunt inter homines labor et dolor, nec remedium opportunum praestabitur, nisi removeantur illa tria praecipue, aetate nostra, tetricima in communis boni perniciem: modestae vitae fastidium; horror patiendi; futurorum oblio, ut pulcherrime exponit Leo XIII, in Litteris Encyclicis *Laetitiae sanctae*, die 8 septembbris 1893, de Rosario Mariali.² Contra haec curatio petenda est, non a legum humanarum peritia, sed a virtutum christianarum exercitio et a Christi gratia.

Itaque cum Pio PP. X³ concludere liceat: «Non aliunde tamen quam in Christo salus: “nec enim aliud nomen est sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.”⁴ Ad ipsum ergo redire necesse est, ad eius pedes nos provolvere, ex ore illo divino verba vitae aeternae haurire; unus quippe potest instauranda salutis indicare viam, unus vera docere; unus ad vitam revocare, qui de se dixit: “Ego sum via et veritas et vita”⁵ Tentata quidem est mortalium gestio rerum seorsim a Christo; aedificari coepit reprobato angulari lapide, quod Petrus iis exprobrabat, qui Iesum cruci affixerant. Ecce autem rursus exstructa moles ruit aedificantium cervices infringens. Iesus interim superest, humanae societatis angularis lapis, iterum comprobata sententia, non esse nisi in ipso salutem: “Hic est lapis qui reprobatus a vobis aedificantibus qui factus est in caput anguli, et non est in alio aliquo salus”⁶.

EDWARDUS HUGON, O. P.

¹ Ephes., IV, 16.

² LEONIS PP. XIII, *Acta*, vol. XIII, p. 283 ss.

³ *Litterae Encycl., Incunda Sane*, d. 12 Martii 1904, De solemnis saecularibus S. Gregorii Magni. *Pri PP. X, Acta*, vol. I, p. 202.

⁴ *Act.*, IV, 12.

⁵ IOAN., XIV, 6.

⁶ *Act.*, IV, 11, 12.

¹ LEONIS PP. XIII, *Acta*, vol. V, p. 122-133.

² IOAN., XX, 21.

³ MATTH., XXXVIII, 20.

DE POËTARUM ELEGIACORUM COMPARATIONIBUS¹

Theatrum, Iudi.

Imaginibus ab opificibus, quas deductas enumeravimus, eas adiungamus, quas e theatro Iudisque in carmina sua poëtae elegiaci induxerunt. Unica quae theatrum spectat imago legitur apud OVIDIUM (*Met.*, III, 111):

*Sic ubi tolluntur festis aulea theatris,
surgere signa solent primumque ostendere vultus,
cetera paullatim, placidoque educta tenore
tota patent imoque pedes in margine ponunt.*

Permulta, contra, exstant imagines ad equorum currus pertinentes. Gloriam Thessalicorum equorum spectat THEOCRITUS (XVIII, 30):

*Πιεροὶ μέγα λόγον ἀνέδραμε κόσμος ἄρούρᾳ
ἢ ἄρματι Θεσσαλὸν ἵππος.*

Equos frena recusantes OVIDIUS (*Her.*, IV, 22): *Frenaque vix patitur de grege
captus equus.* (*Trist.*, V, 4, 16): *More nec
indomiti frena recusat equi.*

Os durius OVIDIUS (*Am.*, I, 2, 15): *Asper
equus duris contunditur ora lupatis.* Ibid. (II, 9, 29): *Ut rapit in paeceps do-
minum spumantia frustra frena reten-
tantem durior oris equus.*

Equum vincula abrumpentem (Z, 506):
*Ὦς δ' ὅτε τις οτατὸς ἵππος, ἀκοστήσας ἐπὶ φάτη
δεσμὸν ἀτορρήξας δεῖη πεδίοιο κροαίνων
εἰσθῶς λοιεσθαι ἐϋρρεῖος ποταμοῦ,
κυδίων ὑφοῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀφρὸν δὲ χαῖται
ἄρμοις ἀστονται· ὃδ' ἀγλαῖη φετοιθῶς,
ῥίμφα ἐ γούνα φέρει μετά τ' ἥθεα καὶ νομὸν ἵππων.*

VERGILIUS (*Aen.*, XI, 492):
*Qualis ubi abruptis fugit praesepia vinculis
tandem liber equus campoque potitus aperto
aut ille in pastus armentaque tendit equarum
aut adsuetus aquae perfundi flumine noto
emicat arrectisque fremit cervicibus alte
luxurians, luduntque iubae per colla per arnos.*

Tempore opus esse ad equos bene insti-
tuendos habes in OVIDIO (*Ar. am.*, I, 472):
Tempore lenta pati frena docentur equi.

Ubi educatio equi perfecta est, insti-
tuatur, ut in Iudis currat. Impatiens vix
exspectare potest, ut carceres reserentur.

OVIDIUS (*Trist.*, V, 9, 29): *Utque fores
nondum reserati carceris acer nunc pede,
nunc ipsa fronte lacescit equus.* Neque
aliter se gestit, ubi pugnae signum datur
(*Met.*, III, 704): *Ut fremit acer equus, cum
bellicus aere canoro signa dedit tubicen
pugnaeque assumit amorem; et celeriter
curriculum pervolat, ut est* (*Y*, 81):

*... ὡς τ' ἐν πεδίῳ τετράοροι ἄροενης ἵπποι
πάντες ἀμ̄ ὄρμηθέντες ὑπὸ πληγῆσιν ἱμάσθησαν
ὑφόσ' ἀειρόμενοι ρίμφα κρήσσονται κέλευθον,*

VERGILIUS (*Georg.*, I, 512):

*Ut cum carceribus sese effudere quadrigae
addunt se in spatia, et frustra retinacula tendens
fertur equis auriga neque audit currus habenas.*

Et (*Aen.*, V, 144):

*Non tam praecipites birugo certamine campum
corripiuere ruuntque effusi carcere currus,
nec sic immissis aurigae undantia lora
concussere ingis pronique in verbera pendent.*

Equi quasi praemii cupidi in imagine
sunt apud OVIDIUS (*Her.*, 17, 166): *Pro-
tinus illa valent atque ad sua praemia
tendunt, ut celer Eleo carcere missus
equus.* Causae cur equis haud contingat
interdum victores exire habet idem OVIDIUS (*Tr.*, V, 12, 25): *Tempore qui longo
steterit male curret et inter carceribus
missos ultimus ibit equus.*

Et (*Ex Pont.*, I, 4, 15): *Occidet ad circi
si quis certamina semper non intermissis
cursibus ibit equus.*

Equum ob victoriam superbum secuti
(X, 22):

*σενάμενος ὥσθ' ἵππος ἀεθλοφόρος σὺν ὁχεσφιν
ὅς ὢτε ῥεῖα θέρσι τιτανόμενος πεδίοιο.*

Exhibit et SIMONIDES (*Anorg.*, fr. 18):
*Καὶ σαῦλα βαίνων ἵππος ὡς κορωνίης – et ALC-
MANNUS (23, 47): Ἐκπρεπὴς τώς, ὥσπερ αἱ τις*

ἐν βοτοῖς στάσειν ἵππον παγὸν ἀεθλοφόρον κα-
ναχάποδα.

Equus senio confectus in comparatio-
nibus est. IBYCUS (II, 5): *Καλλικόμων μελέδημα,
σὲ μὲν Κύπριος ἢ τ' ἀγανοβλέφαρος Πειθὸς ὁρδέοι-
σιν ἐν ἀνθεστ θρέψαν.*

TIBULLUS (I, 4, 31): *Quam iacet infir-
mae venere ubi fata senectae, qui prior
Eleost carcere missus equus;* OVIDIUS
(*Am.*, 2, 29): *Fessus in acceptos miles
deductitur agros, mittitur in saltus car-
cere liber equus;* et (*Met.*, 7, 542): *Acer
equus quondam magnaue in pulvere
famae degenerat palmas, veterumque
oblitus honorum, ad praesepē gemit letō
moriturus inertī.*

Praeterea (*Trist.*, IV, 8, 19): *Ne cadat
et multas palmas inhonestet adeptas lan-
guidus in pratis gramina carpit equus.*

E ceteris Iudis imagines fluxerunt,
quas legimus (*Met.*, X, 11, 102):

*Haud secus exarsit, quam circa taurus aperto
cum sua terribili petit irritamina cornu,
punicas vestes elusaque vulnera sentit.*

Et quae gladiatores et luctatores spe-
ctant: (*Trist.*, IV, 6, 31):

*Fortior in fulva novus et luctator arena,
quam cui sunt tarda brachia fessa mora;
integer est melior nitidis gladiator in armis,
quam cui tela suo sanguine tincta madent.*

Denique (*Am.*, II, 9, 29): *Tutaque depo-
sito poscitur ense rudit.*

ALEXANDER AURELI.

NICOLAUS COPERNICUS

Abhinc quadringentos et quinquaginta
annos, Nicolaus Copernicus natus est
Thorni apud Vistulam in Polonorum re-
gno. Utrum Germanus fuerit an Polonus,
aemulationis causa, orta est iamdiu inter
utramque gentem magna decoris quaesi-
tio. Nos Itali, nullis equidem deneganti-

bus, eum semper certum gratumque ho-
spitem habuimus, et Bononienses, sidera
se capite tetigisse putantes, rotundo ore
praedicant suum esse, quod inter alumnos
clarissimi olim Athenaei adscriptus fuerit.

Bononia utique, tanti viri gloria hone-
stata, inter plurima Italiae studia, quae,
labentibus annis, tot meritis inclauerunt,
Tantum egregio decus enitet ore!

Nicolaus, florente adhuc aetate, sed
iam virtutibus clarus et litteris, sapientiae
amore ductus, Bononię se contulit, quae
tunc temporis studiorum universitate penes
omnes gentes percrebrescebat, undique
acutis adhibitis sapientissimis doctoribus.
Ibi, dum magno animorum studio, operam
iuri civili ac pontificio sedulam navat, se
identidem ad deamatam matheseos disci-
plinam, sibique unice probatam, confere-
bat, auctore potissimum Dominico Maxia,
qui ea aetate singularis peritiae gloria
frueretur.

Hic, data opera, atque exemplo, alumno
suo iam currenti calcaria addere haud
desivit. Ac propterea, qua vi animi erat,
quietis impatiens, et litteris iam atque
altioribus disciplinis spectatus, veterum
quoque eloquia et medicinam arripere co-
gitavit. In partes rapitur varias, ingenium
que sapientiae amore.

At dum totus est in litteris arripiendis,
de invisenda Urbe tum primum in mente
volutat: ad Urbem enim primores docto-
rum ex universis gentibus adventare omni
tempore consueverunt. Ut igitur discipli-
nas artesque hominum magis magisque
arriperet, et Nicolaus eo se contulit, docti-
simi Regiomontani nomine potissimum
accitus. Hic enim flexibile alumni inge-
nium, maximumque consilium subito no-
verat, eumque peramanter sic excolere
putabat, quem veluti filium tot virtutibus
ornatum adamaret.

Et Romae imprimis omnium discipli-
narum in urbe nutrice, veluti domi suea,
in penitiore rerum naturalium studio stre-

¹ Cfr. fasc. sup. mens. Februarii.

nue versatur, et mature ita ea arripuit, quae ad astronomiam pertinent, ut universum eius instrumentum, feliciter pertractarit, et altius quidquid aliunde acquisiverit. Iam hoc nomine undique salutatur et scholarum alumnus.

Navita tunc stellis numeros et nomina fecit.

In Urbe enim, iamdiu itemque acriter agitur inter sapientissimos viros, suffragante Pontifice Maximo, quomodo in meliorem formam et severiorem Calendarium redigatur, et iam iam res ita est progressa, ut ad metam optatam gratulanter attingat. Ipse hac potissimum in re ob ingenii praestantiam atque ob evulgatas optimas lucubrations ita est omnibus creditus, ut cum omnium admiratione animadversiones suas ac praeclara inventa confidentius cum doctoribus communicare possit. Quae non modo mira animorum concordia ac laudibus accipiuntur, sed omnes eum admirantur atque inter probatissimas saeculi glorias adnumerare haud dubitant. Ut in proposito sit tenax atque ad maiora in dies audax contendat, plurimis verbis hortantur. Quin imo sollicite eum stimulant, ut quae cogitaverat atque in scholis tradiderat, ad omnium utilitatem in vulgus edat.

Ipse vero cunctis laetioris fortunae illecebris, posthabitis, et ad caelestia unice spectans, relicta, omnibus admirantibus, oto post annis Roma, in patriam reversus, apud avunculum Heilsberg episcopum se contulit, ibique stetit. Obiter lectores meos monendos esse puto, haud longe in quietissima hac urbe diu versatum esse, in assiduis ad astronomiam laboribus defixum, quam aliquot saecula post, Napoleo armis et militum tumultu vastavit et est depopulatus.

Diu multumque in studiis provehendis adlaborans, quae in Italia arripuerat, noster ad meliora in dies inventa atque perfectiona intendens, magnum sibi nomen acquisivit. Imperfecta hactenus instru-

menta virtute ingenii cumulavit, et quae miserrime ubique desiderantur, mira admodum sollertia ac diligentia complet.

Interea est inter canonicos Frauemburgi cooptatus, atque sic integre et nauter munus obivit, ut ab officii religione nunquam declinaret atque egenitum inopiae propitius, promptos unicuique aditus obviam comitanter exhiberet.

Insignis patientiae monumentum, nullis difficultatibus retardavit opus illud immortale, quod *De revolutionibus rerum caelestium* descripsit, et Paulo III P. M. studiose dicavit, ut, tanto nomine rite defensus, improborum calumniam effugeret.

Quae meminisse velim illos praesertim, qui omnia semper in reprobum sensum retrahentes, Ecclesiam increpare perperam consueverunt, tamquam sapientiorum hominum ingenio infensam, atque insana quadam ratione, eorum mentis sublimitatem hebetare.

E contra Copernicus Pontificem salutat suarum veluti rerum decus ac praesidium, qui, decessorum suorum exemplum sequutus, consilio et re doctos homines iuvit, deprecatus, si eum invidia aut potentium calumnia vexaret, patrocino defenderet, auctoritate tueretur. Sic ad Pontificem, veluti ad portum salutis, tutissime se contulerat.

Neque abs re Copernicus, sui securus, ad Pontificem Maximum confudit. Immensa enim astronomorum turba ex improvviso exorta est, et Copernicum vexat, ludibrio lancinat nimioque fastidio contundit. Quis vetat, ne in medium referam illud Vergilii, nostro accommodandum:

Spen vultu stimulat, premit altum corde dolorem?

Namque novissimum eius inventum audax omnino et universam veteremque Ptolemaei sapientiam pervertens, novam admodum mundi constitutionem invehit, et commodam doctorum quietem insigniter deturbat. Et ipse Osiander, qui una cum Retico peramanter Copernicanum

opus in vulgus edere studet, nihil amplius ratus est in *Praefatiuncula*, magistri sententiam evulgaturus, quam profiteri se per hypothesis ea in medium referre, quae tamen multo antea complures tradiderunt, et divinus ille Pythagoras ita declaravit, solem inter sidera stare quae gratiose ut ipse omnium Creator errantia ante se perillustrat; et ipse Ptolemaeus profitetur terrae motum omnia caelorum monstra facilius depromere...

Copernicus itaque nil novi invenit, sed Pythagoricam doctrinam in meliorem formam redactam firmioribus argumentis adseruit:

Timuitque suaे praesagia mentis!

Sic dicas cum romano vate, admiratus Copernici prudentiam, ne in se nimiam populorum verteret attentionem. Insignis autem hominis pietas, quae Romae altiores radices posuerat, aliena admodum ab recentiorum deliramentis, minime animi angustiis premebatur, ut nullius dogmatis expers, in mentem Sancti Augustini Genesim enucleantis verba revocet: « Quidquid veris argumentis de rerum natura demonstrari potest, id non est alienum a sacris voluminibus ».

Haud aliter S. Thomas, quem « mirantur cuncti, et multo venerantur honore » scripsit: « Malum est, si quod nihil ad doctrinam pertinet neque ad pietatem, vellet aliquis adfirmare ac defendere tamquam si ad religionem pertineat ».

Re enim vera, si sermo est de mundi constitutione, si sancta Scriptura isto loco veterem Ptolemaei sententiam defendere videtur, alio vero contrariam admodum refert ac profitetur.

Solemniter prae ceteris meminisse illud Iob iuvabit: « Qui commovet terram de loco suo? ».

Didacus autem de Stunica, immortalis Salamancae theologus, anno MDLXXXIV, multo igitur ante Galilaeum, quum prophetae Iob sententiam enuclearet, apertissime

dicit: « Nulla sacrarum Scripturarum ditio iure adfirmat terram stare quam potius se se movere ».

Osores vero sapientiae catholicae, apud Germanos, qui Sanctum Augustinum et Sanctum Thomam repulerunt, atque audentius Ecclesiae auctoritati arbitrium suum proferebant, Copernicum infestis animis insigniter vexaverunt.

Quis tulerit Gracchos de seditione querentes? scripsit ferox ille Juvenalis in quosdam, qui sua aetate, effrenis moribus, rigidi censoris personam sustinentes, in vitia hominum indignabundi invehuntur.

En quid ipse Lutherus retulit de Copernico: « Furiosus hic vir universam astrorum scientiam submovet! ». Sed sacra Scriptura nos monet Iob scripsisse *solem stare terramque moveri!* Melanchthonius Copernicanum opus appellat: « Sapiens utique inventum, periculosum tamen et quod prohiberetur ne in vulgus edatur dignissimum ».

Sed si Ecclesia minime est invento Copernicano contraria, nemo iuste equidem ab ipsa postulare posset ut nullo oppugnante, rem adeo difficilem sensibusque oppositam, impune quis profiteretur!

Ipse Galilaeus, ut doctissimos alios silentio praeteream, iam grandaevis, hoc inventum delirantis hominis nuncupavit, qui per fas et nefas ad immortalitatem contendit.

Quid mirum itaque, si inter tot magnos armorum strepitus, iudices librorum notwithstandingorum, quum lis hac in re undeque nondum aestimata esset, ne Galilaeus in posterum hanc sententiam publice tradaret, vetuit?

Copernicus interea egregias mentis dotes, Dei amorem, et religionis studium Pontificis Maximi gratulationibus cumulavit. Repentino morbo correptus, nono kalendas Iunias anni MDXLIV sanctissimis religionibus perfunctus, vitae finem placiad adspicere potuit.

Ei morienti primum immortalis operis exemplar est delatum. At sui quasi amplius compos manus super illud imposuit, et laetabundus cum adstantibus ad beatas caelitum sedes dulcissime evolavit..

I. B. FRANCESIA.

EPISTOLARE SOCIORUM COMMERCII

De nuper natis nominibus latine reddendis.

*Iosepho Fornario, Doctori optimo, E. Iove
C. M. F., s. p. d.*

Quod lucubrationem pene nullam meam superiore mense Februario in praeconii Latinitatis venustissimis pagellis pro tua comitate edideris, grates tibi plurimas animo repedo. Fasciculos, quibus liberatiter me donasti, libentissime inter amicos disperavi, qui quidem procul dubio de «Almae Romae» sese subnotando feliciter cogitabunt. Ego autem qui eiusmodi facto novos collegi animos, ad illud, quod assumpseram argumentum veniam, quodque lectoribus non tantum commodo, sed oblectamento magnopere est.

De vocabulo *cyclista* in hanc vere catholicam linguam inducendo est mihi quidem quod gratuler; te sensum meum praesumpsisse, eumque lectoribus ante me auctoritate tua fultum attulisse. Necessitate premente, nulli equidem religioni habendum, apprime fictis nominibus uti, quorum exitus in *ista* resolvatur, dummodo radix ingenue pateat Graeca vel Latina. Eorum etenim nonnulla legere apud auctores contigit ut productis speciminis instar *symmista* atque *tympanista* vocibus, quibus ambigue utrumque subaudias sexum, probissime commemorabas. Mihi quoque in praecinctu aderant et *Homerista*, quem Petronius resert Homeri recitantem car-

mina; et *exorcista* qui exorcismos adhibet, et *grammatista*, et *dialogista* et *epigrammista* atque *abacista* qui abaco, epigrammate, dialogo et grammatica veluti instrumentis in scopos varios attingendos quodammodo utuntur.

Porro procedenti in tua ad Tassetum delibanda epistula quoddam mihi in mentem incidit scrupulum cum verbum *bicyclum* iam a Rosati, ut putas, alias inventum traderes, quo Ricci *birotam velocissimam* significares quam Hispani, ni falor, *motociclo* vocamus.

Certo equidem oportet simplicibus vocabulis, quoad fieri possit, non circumlocutionibus res appellare, ne inopia insimuletur Latina nostra lingua, quemadmodum in numero tertio anni ix commentarii « Scriptoris Latini » a duobus gravissimis gallicis viris factum fuisse per xpeximus, qui inter alias obiectas linguae Latinæ circumlocutiones *birotam velocissimam* afferunt.

Attamen quid si asseram, observande Magister, id nominis *bicyclulam* tribus potissimum de causis ad vehiculum scilicet motore actum, quod Hispanice *motociclo* nuncupamus, mihi non satis omnino fecisse? Bona pace igitur meriti forte nullius hae animadversiones prodeant.

Vocabulum *bicyclula* aut multum falor, aut diminutivum quibuslibet auribus sonat, bicyclo fonte manans. Iam vero, si qua vel optimorum grammaticorum regulis praestanda est fides, a *bicyclo*, qui masculo potitur genere, non utique derivandum feminina terminatione desinens diminutivum. Praeterea quotusquisque erit qui optimum putet *bicyclum* positive nominari communem birotam hispane *bicicleta* atque simul *bicyclulam* diminutive illud longe maius vehiculum et firmius, viribusque insuper ultraneis potentius, quod nostra lingua *motociclo* nomine dignoscitur? Huc tandem spectare videtur etiam illud philosophorum effatum: « ma-

gis et minus non mutant speciem ». Unde nullo modo *bicyclulas* sed quidem *bicycllos* sicut et *birotulas* appellabis apte ea puerorum vehicula, quibus ipsi crepundiorum instar saepicule numerantur.

Et *birotam* et *bicyclum* recentibus plauit omnibus Latine scribentibus vectriam nuncupare machinam illam, quae duplice rota, altera alteram subeunte, aequilibrii equitatur arte. Sed quum duplex sit huiusmodi machina, altera grandior et validior et motu interno pollutior, tenuior et infirmior altera, nullaque propria nisi inertiae activitate donata, factum est ut apud cuiuslibet idiomatici gentes specifice utraque distingueretur atque proprio vocabulo notaretur.

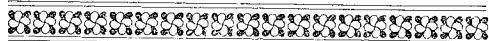
Nonne et optimum erit si nos eundem ingrediamur callem? Haud arbitarium censeo, circumscripto duplice superiore vocabulo ad earum alteram significandam quae interna caret activitate, *sponticyclum* procudere, quo proprius specifica alterius qualitas manifesta proderetur.

Per strata viarum tribus proruit rotis alia etiam vectoria machina supra dictis admodum similis, quae apud nos *sidecar* nomen anglicum habet. Quod illi imponebant novum? Siquidem iure meritoque inventum *bicyclum* nemo non autumat, quin *tricyclum* invehamus, quis, inquam, prohibebit? Hoc enim vocabulo et a *bicyclo* et a *sponticyclo* optime ac nota quidem propria secernetur. Praeterea nihil obstat quominus hoc simplici modo varias distinguamus rhedas, namque et apud veteres hic fuit mos, ut planum est in *biga* et *triga*, in *bireme* et *trireme* et ceteris.

De *autotraha*, de *automolo* quem iam Rosati bis adhibuit in lepidissimo suo poëmate « Rusticatio »⁴, et tandem de *trahaculo* alia tibi dicere habebam, quae in alium differant diem, ne hodie nimis prolixus fiam. Interim (tibi certo non vaca-

bit utique) sed forte in lectoribus erit qui de postremis his vocabulis meo quidem consilio in Latinitatem inducendis sensus meos hariolare volet; quod mihi pergratum erit. Vale.

Vici, in Hispaniae provincia Barcinonensi.

FRANCISCO SALESIO

TERTIO PLENO SAECULO AB EIUS OBITU

Certasti assiduo, longo, ingentique labore,

Ut quasi sit factum fel lapis acre Tuum.

Nativo hic certe immensus de ardore trium-
[phus,

Splendidior nunquam palma relata fuit!
Tunc forti egressa est de Te suavissima vir-

[tus,

Christi ut sis vivax visus imago Dei;
Et dulcis simul et divo sic fortis amore,

Pro Iesu vivens, promptus obire necem,
Sacrum dum cogit studium Tua pectora et

[urget,

Indurata hominum flectere corda vales.
Ergo Te merito Magni ex hortamine Patris,

Nunc celebrare magis post tria saecula iuvat:
Nam laude Ille Tuam virtutem et scripta co-

[ronans,

Pacis paeclarum Te monet esse ducem.
O sic, Te Divo in caeli Doctore precante,

Gentes fraternus vinciat unus amor;
Et pridem exceptit que Te pia vota novantem,

Iris sit pacis Virginis Alma Domus!...

Laureti in Piceno, mense Martio a. MCXXIII.

JOANNES FRATINI.

Reputemus intelligentiam datam quasi pecuniam mutuatam: quo plus nobis creditur ex benignitate, eo debitores tenemur amplius in opere.

S. GREG., in Mor.

¹ Alma Roma, an. II, pag. 166.

FLORALIA

Placet hodie **de narciso** dicere, qui mutatae formae studiosus ore vernal multiformi; aut enim simplici foliorum structura tenuior, aut multiplici habitior est. Nunc argenteo, nunc aureo pallore veteres curas praefert. Medius flos, quem ab imitamento calicem cum recentioribus in posterum appellabo, inter lactea folia, aut suaviter concolor lactescit, aut splendide decolor accrescit, aut circa summam oram croco illitam splendide rubescit. Sed quis coloris, magnitudinis, formaeque inexplicabiles varietates enumeret, natura cultaque ad assiduam novitatem conspirantibus? Nostris hortis familiaris potissimum est, qui colore totus argenteo suffunditur, ut a medio candido calice in paterae formam depresso argenti patera Italico vocabulo nominetur. Neque tamen huiuscmodi narcissus uno argenti candore, sed sulphuris quoque pallore pingitur. Idem praeterea in plura genera discriminatur. Alius enim prae mature, sero alias vernal; alios minutos, modicos alias, alias peramplos in flores e caule summo se diffundit; alias denique foliorum simplici serie, alias multiplici componitur. Hic ergo tum candido, tum pallido colore narcissus, a ceteris narcissis discrepat floreis foliis angustioribus, et calice breviore. Videntia quoque folia saepe angustius patent, longius porriguntur, leviora et rigidiora sunt. Nec eadem omnibus tinctura: candidum allii virore albida et veluti rorulenta; pallidum myrti exemplo viridissima con vestiunt. Bulbi membranas extimas color austerus infuscat, intimas tunicas dilutus dealbat; magis compacta forma ventrem deprimit, cervice modice producta. Quin etiam eius bulbus, qui folioso floret argento, isto depressior est. Atvero maioris floris bulbosa parens vastiore corpore,

ventre oblongo, procero collo, spadicis coloris dilutioribus tunicis notabilem in modum insignitur.

Narcissus Byzantinus, sive Chalcedonius tum praecox, tum serotinus, membranacea primum vagina includitur, quae longum in alabastrum, ut simplicis floris folliculus, non fastigiatur, sed rotundiore gremio latius tumet. Ea demum dehiscente numerosus et formosus partus excluditur. Deni aut duodeni fratres ex uno caule penduli saepe numerantur. Alba folia densissimo congestu bene compactum tribuantur in florem; media foliola vario atque multiplici flavi calicis maeandro intercurante undatim, intercise permixteque implicantur.

Iamvero ne qua Narciso dedit opulentia, praeter argentum, etiam aurum totam floris bracteam opulentat: siquidem inter simplicis compositurae narcissos, et foliis et calice aureus in pretio est. Hic discoloris auri variaeque aut conformatioonis aut amplitudinis levibus momentis pulchre dissidet a seipso. Superioribus albis narcissus caute florumque pensili congerie similis, folio bulboque differt: illos enim foliosior, hunc rarior plerumque silva distinguit: illi bulbum ipsum rotundant, hic in pyri effigiem turbinat; circumtegentes tunicas illorum plerique fuscant; hic modice rutilat. Simplicium denique narcissorum ritu triangularibus folliculis nigrum et inaequale semen includit.

Narcissus ad lepidissimum florem quoque describendum nos trahit, quem Turcico vocabulo Dalmaticis pileis ob similitudinem communi **tulipam**, recentiorum vero biformi nomine *Lilionarcissum*, quod liliacea in primis et narcissina unus decora complectatur, appellant. Sunt qui velint coronarium esse veterum *Cosmosandalon*, aut certe *Satyrion*. Nulla aequa in planta versicolor naturae licentia lascivit, ut superioribus annis fuerit, qui supraducenta coloribus discreta genera nume-

ravit. Iamvero, quum semper aliquid novi afferat foecundior Flora, multo licebit plura percensere. Ne tamen quis istorum florum coloribus nimium credat, praemonente Clusio, alternis annis versicolor inconstantia liberaliter credulos eludit.

Princeps et publica ea generum partitio est, quae de triplici tempestivitate ducitur, ut aliae praecoces, mediae aliae, aliae serotinae tulipae dicantur. Habent autem fere universae hunc exortum, hoc incrementum, hunc exitum. Inter bina diluto virore pallida folia flos, infantium primae conspectum lucis non sustinentium more connivens, nec dum colorata formositate viridis et prorsus herbeus incipit existere. Tum paullatim impellitur succrescente scapo, qui medulla duriore robustus, rotundus et virens ad pedalem atque etiam cubitalem altitudinem modo arduo statu rectus, modo in anguineam spiram tortilis exsurgit. Quamquam praecox tulipa brevissimo caule e terra vix eminet. Hunc sparsim amplectuntur folia plerumque terna, nonnunquam etiam quaterna et quina, crassa, oblonga, carinata, interdum per oras modice reflexa et crispa, modo pendula, modo surrecta. Summus interim flos colorem mutat, seseque in sena, aliquando etiam in septena et octona folia; raro foliosiorem in congeriem explicat, sive calathi, sive cyathi, sive resupini pilei effigie. Ex meditullio sex, vel etiam totidem, quot ipse foliis constat, mirum in modum coloribus varia stamina profert, apicibus aut luteis, aut pallidis, aut nigricantibus insignita.

ANONYMUS.

*Quam quis positus in prosperitate diligitur,
incertum est utrum prosperitas an persona diligatur;
amissio autem felicitatis interrogat vim dilectionis;
nec prosperitas quidem amicum indicat,
nec adversitas inimicum celat.*

S. GREGOR., in Moral.

COMMUNIA VITAE

GRATULATIO¹

FERD. Valete, amici (*Exeunt*).

MICH. (*libenter et ultra*) Vobis felix, faustum, fortunatumque sit!

Remenant ANGELUS, ALFONSUS, MICHAËL. ANG. Quamvis me expediam paucis, si placet, sedere poterimus.

ALF. (*magna curiositate affectus*) Consideramus equidem actutum (*Assidunt*).

ANG. (*ad Michaëlem*) Quorsum igitur spectet quaerebas, o Michaël, amplissimus virorum coetus, qui iam domi nostrae a duobus degunt mensibus?

MICH. Ita quidem: id et alia nobis patefalias plane.

ANG. Profecto rustice, sed plane res expōnam.

ALF. Arrectis, aedepol te exaudiemus auribus! Ordinaris.

ANG. (*affectata gravitate*) Coetus hic Capitulum Generale audit, quod duodecimo quoque anno mos erat congregari, sed hoc duabus anticipatum est annis.

ALII. Quare? Qua de causa?

ANG. Ratio in promptu est. Constitutiones magistrorum nostrorum recenti iuri erant aptandae et ante finitum quartum supra vigesimum huius saeculi annum, ut iussum est, supremae approbationi sunt iterum subiicienda.

MICH. Quid tantae anticipationis erat opus?

Ni fallor, Capitulum ad tempus more praestitutum poterat suis protractum, scilicet ad illius anni aestatem; et adhuc quatuor vel quinque supererant menses.

ANG. (*severe*) Potin' ut taceas, Michaël?

¹ Cfr. fasc. sup.

ALF. Ne desipias, mi homo, res magni momenti non nisi longis maturescunt moris.

ANG. Tu praeterea non es, qui consilia de re afferre queas...

MICH. His igitur supersedeamus, et de viris fac quidquam loquaris, ut eos aliquatenus cognoscamus.

ANG. Haud esset operosum de singulis digna facere praeconia, at vereor tamen ne, si ipsi scirent, eorum suboffendrem modestiam.

ALF. Cedo nobis tandem aliqua de ipsis.

ANG. Eorum numerus, ni fallor, ad trigesimum usque pertinet, quorum sex primi universae praesunt magistrorum nostrorum societati. Caput autem Supremum, nempe Moderatorem, vos non latet sanctissimam obiisse mortem...

OMNES. Requiescat!

ANG. ... Septem abhinc mensibus. Eius successor spe magna propediem eligendum desideratur.

ALF. Ecquid de reliquis?

ANG. Iam vos novisse existimo, hucusque societatem, qua loquimur, in tres Provincias et sex quasi-provincias, fuisse distinctam. Itaque uniuscuiusque Provinciae Moderatores singuli cum binis aliis a provincia propria legatis hic accurrerunt rite convocati, non aliter ac Moderatores quasi-provinciales cum legatis singulis ex propria quasi-provincia.

MICH. Sed undenam gentium venerunt? Nam credere licet ex dissitis plerosque advenisse plagis.

ANG. Qui directionem generalē gerunt, et quos Provinciales antea memini, sive Moderatores, sive Legatos, hi omnes in ipsa degebant Hispania. Sunt et duo clarissimi viri, quorum fama longe, lateque serpsit: eos Roma hospitabat alma. Africana ex colonia in sinu qui Guinea dicitur ad nos usque transvasit quasi-provincialis episcopali dignitate auctus cum proprio socio.

MICH. (*magno animi motu*) Heus nigrarum tellus! Eius desiderio et studio flagro!

ALF. Quid rei est, Michaël? Extra sensus videris raptus!

MICH. (*eodem motu*) Quis mihi dabit penas sicut columbae, ut ad ea pervadere possim littora?

ANG. Faxit Deus ut olim tuum expleatur desiderium. Sed, ut ad priora redeamus, reliqui cuncti viri ex America seu ex orbe, qui iure dicitur novo, eo quod recenti iuventa viret, hucusque transfretare visi sunt.

ALF. Utrum aliqui ex civitatibus Nordicis confoederatis?

ANG. Duo profecto inde advenere.

ALF. Eo, Michaël, meus propendit animus.

MICH. Quid istuc?

ALF. Nescio quid: eorum regionum incolis inest, ut fertur, egregia indoles, ingenium quamvis naturalibus admodum implicatum rebus, non ita tamen quin facile a vitiis dimoveantur rationibus irroratis gratia.

ANG. Non eo inficias: natura eorum tibi quadrare videtur sicut et mihi: non tamen hoc plerisque.

ALF. An de latissima adfuerunt Brasilia?

ANG. Quid dubitas? Inde non duo, ut ceteri, sed tres ad nos properarunt, quorum unus nominatim convocatus fuit propter eximiam eius virtutem atque doctrinam. Tandem numerum complent Legati Cilenses ac Argentini: universi triginta, ut dixi.

Nunc festinans ingreditur ADULFUS.

AD. Heus socii!

ALII. Quid rei est, Adulfe?

MICH. Quidnam novi, amice?

AD. Numquid campanulam tinnire auditis potenter et instanter?

ALII. Minime vero: ecquid?

AD. Eam nunciasse alacriter rumor est, Supremum Moderatorum fuisse electum.

ANG. Ain' vera?

AD. Aio enimvero.

ALF. Ecquis omnium est ad munus tantum electus?

AD. Profecto ignoro.

MICH. Quisquis ille est, oportet nos eum convenire gratulandi causa.

AD. Pro omnibus unus gratulationem ei habeat.

MICH. Eccui creditur?... Tibi, opinor, Alfonse, certo arridebit.

ALF. Profecto non is sum, qui congruerter munus hoc praestare possim.

ANG. Quidni, quum tam scite linguam calleas latinam?

ALF. Grates habeo, Angele; sed obsecro, ne velis iterum mihi assentari.

AD. Nullum mihi subest dubium quin munus hoc tu obire recte possis.

ALF. Excusationem accipite: non enim vos latet morem esse huiusmodi gratulationes carminibus, eisque lyricis exprimi. Itaque hunc ad finem nemo optior Angelo, a quo Horatius nocturna versatur manu, versatur diurna.

AD. Pulchre!

MICH. Recte dicis, Alfonse! Tuum ergo erit, Angele, novo gratulari Moderatori.

ANG. Esto; non recuso, si hoc vestra fert voluntas. Attamen necesse est ad hoc memet parumper colligam.

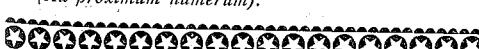
OMNES. Facias, sodalis optime. (*Assurgunt*).

ALF. Et quantocius cum ode tua redeas.

ANG. Valete paullisper!

OMNES. Et tu valeas! (*Discedit Angelus*).

E. Iovè.
(*Ad proximum numerum*).

Magna est virtus si non laedas, a quo laesus es; magna est fortitudo, si etiam laesus remittas; magna est gloria, si cui potuisti nocere, parcas.

ISIDORUS, in *Soliq.*

Non in lingua, sed in corde sapientia est. Utinam tam multi bene facerent, quam multi bene loquantur.

LACTANT., lib. I.

PRO IUNIORIBUS¹

Postea anno CCXVI ad Cannas pugnatum est. In novum belli annum L. Aemilio Paulo et C. Terentio Varroni, homini populari, coss. octo legionum exercitus, i. e. octoginta millia peditum; sex millia equitum contra Hannibalem in Apulia datus est, ut Romanorum pedites altero tanto superarent Poenos, Poenorum equites eadem proportione vincerent Romanos. Ad Cannas, qui vicus situs est ad Aufidum flumen, decertatur. Romani a Poenis quum acie maxime idonee instruta, tum validissimo equitatu fusi atque fugati sunt. Fuit ea post diem Aliensem clades gravissima: plus dimidia pars militum Romanorum ceciderant; in his Aemilius Paulus, vir fortissimus et octoginta senatores; reliqui, pars maior, capti erant.

Hannibal, quum etiam hac tanta Victoria Carthaginiensium partes confirmasse videretur, etsi ne tum quidem Romam adoriri audebat, recepit socios, omnes fere gentes Italiae inferioris: Bruttios, Lucanos, Apulos, Samnites praeterquam urbes Graecorum et colonias Romanorum et Latinorum. Praeterea adventu suo cepit Capuam, id quod maximi momenti erat, qua in urbe iterum hiemabat, et Philippum III regem Macedoniae ad foedus contra Romanos faciendum perduxit. Ex Sicilia Syracusani sequuti sunt rem Carthaginensem.

d) Deinde Marte ancipiti pugnatur.

Magna tamen Romani resistabant fortitudine. Neque enim quum bellum tam diversis locis esset gerendum, - contra Hannibalem in Italia, contra reliquas Carthaginiensium capias in Hispania, contra Hannibalis socios in Macedonia et in Sicilia, - abiecerunt animum. Servati sunt

¹ Cfr. fasc. supra.

tum Senatorum in bello administrando summa fortitudine, tranquilitate, circumspectione, tum egregio civium animo, qui reipublicae salutem suis commodis praeferrant, tum fide coloniarum plurimorumque sociorum. Et senatores quidem, calamitate Cannensi non fracti, novo delectu omnes copias collegerunt, et vel octo servorum millia a dominis redemptos in exercitum receperunt; immo vero legatum, quem victor Romam miserat, ut redimendorum captivorum faceret potestatem, magnifice reppulerunt ab Urbe, ne accedendi quidem facta facultate. Duces siebant iam non consules annui, sed spectata virtute viris diuturniora committebant imperia, ex quibus illustris factus est Q. Fabius Maximus, quondam dictator, qui Romae scutum appellabatur, et M. Claudius Marcellus, vir fortissimus, Romae gladius, et P. Cornelius Scipio adulescens.

(Ad proximum numerum).

A. HABERL.

ANNALES

Germaniae occupatio a Gallis pro-tenditur.

Germaniae per Gallos occupatio, de qua in superioribus eventuum recensionibus nostris loquuti sumus, fines suos mense Martio MCMXXII ulterius protulit; portus enim Mannheim et Karlsruhe eorumque vicinia primum attigit, deinde ferriviarum officinas ad Darmstadt urbem, et ferriviarum nodum pro commerciis inter Ruhris regionem Germanicaque loca nondum petit, Dortmund scilicet stationem; denique, Reno flumine ad Astrippe superato, Rheinau portum. Hasce occupationes totidem Germanici gubernii vanae intercessiones

sequitae sunt, ad sanguinis usque effusionem productae, quas Galli ipsis armis continere sunt coacti.

Proximis his diebus de discrimine Germanos inter atque Gallos componendo facta iterum verba fuere; sed adhuc heu! verba, praetereaque nihil!

**

Discrimen inter Polonos atque Lithuanos.

Ex adverso, fausto auspicio, auctoribus maxime ceterarum nationum legatis Lutetiae Parisiorum collectis, Poloni hinc, indeque Lithuanii in pactione venerunt de finibus inter ipsos et cum Russia statuendis, unde acerrima quaestio erat exorta, de qua etiam in superiore fasciculo mentionem fecimus.

**

Turcarum nova postulata ad pacis foedus cum Graecis ferendum.

Tunc quoque diximus, quum ad pacis pactionem inter Graecos et Turcas in Lausanensi conventu tanto labore comparatam per partium subscriptionem venendum esset, Turcarum legatum recessisse, et Angoram esse profectum, ut novam ab illo legatorum coetu facultatem obtineret, qua ad propositas accommodationes accedere sibi liceret. Agorensis vero coetus Lausaniensis proposita pacta reiecit, novisque tractationibus solum consensit, quae sequuntur capitibus fultis: ut scilicet de Mossoul urbe quaestio infra certum tempus, quod annum non foret superaturum, dirimatur; ut aeconomiae res, quaeque ad administrationem spectent, Turcicæ nationis definitioni omnino reliquantur; ut loca occupata, ipsaque Tenediae insulae in Aegeo mari, vix firmata pace, in Turca-

rum potestatem cessura sint; ut congruentes damnorum refectiones Graecis constituantur ob regiones ab iis direptas; ut denique Turcis reddantur naves, arma aliaque bellica instrumenta a foederatis nationibus pignoris seu depositi specie capta.

Dum scribimus, foederatarum gentium legati ad rem proxime Londinum conveniunt feruntur.

**

Ad Abatiam urbem conventus.

Interea aliis conventus agitur ad Abatiam urbem, ubi Italorum et Iugoslavorum legati congregati sunt ad res nonnullas explanandas, quae ad maiorem inter duorum populorum concordiam sint adducturae. Quod bonum faustumque sit.

**

Regia funera.

Antibo ad Galliae oppidum, quo patria extorris se receperat, die xvi mensis Martii nuper elapsi naturae concessit Milena, Nicolai, Nigri Montis quondam regis, vidua. Ortum duxerat in Csernagorae castro, cui nomen Cevo, die xxiv mensis Aprilis MDCCXLVII et Nicolao Petrowic nupsit die xxvii mens. Octobris MDCCCLX. Quamquam, egregia mater familias, liberorum, quos plures habuit, institutioni maxime vacavit, non tamen a civili patriae sua progressu abstinuit, quam usque ad regnum evectam, vidit moerens in ultimo immani bello a Serbis sociis primum occupatam, atque deinde ad nihilum redactam et Iugoslavorum regno insertam.

**

Russorum facinora.

Moscoviae, infando iudicio, quod, furentibus in sanguine novis rebus, noluerint Catholicae Ecclesiae iura sibi sacra perver-

tere, capite Ioannes B. Cieplak, Petropolis urbis, quondam regni capititis, archiepiscopus, et Butkiewicz, eius Vicarius, Urbanus antistes, damnati sunt, atque duro carcere aliisque poenis sacerdotes sexdecim. Vilis feroxque Russici gubernii agendi ratio omnium animos, qui sensum aliquem humanitatis haberent, per universum orbem vehementissime commovit, qui una nobiscum vota tollunt, ne et ad illud sceles producatur, ut iniquissima damnatio executioni mandetur.

Kalendis Aprilibus MCMXXII.

POPULICOLA.

VACUI TEMPORIS HORA

Constat inter omnes Bonifacium VIII Pontificem an. MCCC singulare pietatis exercitium constituisse, quod *Jubilaei* nomen assumpsit, singulis centenis annis renovandum, illudque amplissimis Ecclesiae thesauris pro iis locupletasse, qui tunc in Urbem peregrinantes venirent. Clemens vero VI tempus ad annos quinquaginta reduxit, alterum Jubilaeum celebrans anno MCCCL, Paulumque II denique, ab anno MCDLXXV, ad vicenos quinos annos ulterius imminuisse. Ita factum est, ut plures Christiani principes, usque ab antiquis temporibus, hospitia pro suis cuiusque civibus in Urbe condiderint; quum vero neque omnes nationes huiusmodi domus haberent, neque constituae omnes tempori superfuissent, anno Jubilaei MDL Philippus ille Nerius, vir sanctissimus, ne tot peregrini tecto carerent, auctor fuit ut virorum et mulierum manipulus, quem sibi ad aliorum bonum procurandum adiunxe-

rebat, et hoc invenimus.

rat, opportunis in aedibus eos recipere, iisque praesertim, quas, ad Agrippae thermas, princeps foemina Helena Corsini ad rem accommodavit.

Anno Iubilaei exacto et peregrinantibus ab Urbe profectis, voluit Philippus ut sodales illi, quas rubro sacculo induerat ad ignem charitatis significandum, in hac virtute exercenda perseverarent, ad illud hospitium deducentes aegrotos, qui a nosocomiis in languore et infirmitate etiam tum viribus dimitterentur, quibusque necesse esset reficientibus curis salubrique victu per aliquot dies frui, priusquam ad labores redirent. Huiusmodi sodalitati, quae a SSma Trinitate nomen assumpsit, Paulus IV ecclesiam S. Benedicti in regione Regulae concredidit, cui adiectum tandem est stabile **Hospitium peregrinorum et convalescentium**, emptis a sodalibus prope templum aedibus, iisque ad propositum finem optime aptatis.

Qui subsequuti sunt Pontifices hospitium ita amplificarunt atque ditarunt, ut capax inde fieret mille prope deversoribus, debita repartitione servata inter viros et mulieres, vel in tricliniis iuxta terrenam diaetam positis. Hic postremis hebdomadae maioris diebus et Dominicæ Resurrectionis epulæ maiore apparatu hospitibus instruebantur, quas ad videntias magnus erat Romanorum civium concursus.

Memini ego, quum nondum excessisse a pueris, — ab Italico enim supremo Italici gubernii administro Francisco Crispi, ni fallor, suppressum huiusmodi hospitium deinde est — me non semel a parentibus meis desideratissimis ad illud spectaculum adductum fuisse; idemque placuit hoc Paschatis die in hisce paginis apud vos revocare, o socii lectoresque mei humanissimi, eoque magis quod Bernerius noster et idem descriptum ioco-silio et acuto more suo nobis tradiderit, prouti sequitur.

**

Paschales peregrinorum dapes, Romae.

Exstat in Urbe locus Romani ad limina pontis; Pontificis Sixti a nomine nomen habet. Hoc Peregrinorum Hospitium appellatur, et [omnes]

Extraneas gentes excipit ista domus.

Huc properant ergo, sed tempore quolibet [anni,

Qui sacra templa pie visere in Urbe solent. Sed magis hisce frequens accedit turba diebus:

Huc etenim pietas religiosa vocat.

Sunt tabulae in longum ductae, hinc atque [inde teguntur,

Ut mos est, albis undique linteolis.

Has ornant prius effusi circum undique flores, Et projecta solo tunc simul herba viret.

Inde dapes supra imponunt properando mi- [nistri;

Mensam vero parant sumptibus. Hospiti. Sunt patinae, quas herba replet, quam condit [acetum

Sal, oleumque: est his mensa onerata prius. Assati pisces, atque elixi: inde feruntur

Pulmentum calidum, poma aliaeque dapes. Singuli habent vini mensuram, in vase pro- [pinquo

Est aqua, ne laedant strenua vina caput. Gens ergo accurrit mensam visura paratam:

Ocyus illa frequens Hospitium ingreditur, Paullatim sursum properat, reddit inde deor- [sum,

Dat plausus apte cuncta parata videns. Sunt spectatores, queis forsitan vestis abunde

Ornat membra, cibus non satis ora replet. Hi non ore vorant epulas, nam dedecet, imo

Non datur extraneos inter habere locum; Ast oculis fixis has deglutire videntur:

In mensam, extenso gutture, labra premunt, Et colla inflectunt, tacita et suspiria fun-

[dunt:
Sic narés recreat tantum odor, ora nihil.

En tandem hora datur, qua mensae accum- [bere debent:

Nunc peregrinorum protinus agmen adest. Disposita in longum sunt hic sedilia, et ho- [rum

Quilibet hic proprium curat habere locum. Stant omnes, orant breviter, benedicit et inde

Mensae, qui prior est: illico quisque sedet. Apposita incipiunt avido sorbere palato:

Fit stridor simul a dentibus, atque genis. Confratres mensae assistunt, epulasque mini-

[strant,
Et sponte exercent hoc pietatis opus.

Ast humili prius hi sacco, rubrique coloris, Membra tegunt, arctant cingulo utrumque [llatus.

Hunc super effigies auro contexta videtur, Quam sacco appositam pars lateralis habet.

Ne deturpentur vestes a sordibus, albus Exstat linteolus pendulus ante sinum.

Tunc vacuas tollunt patinas, plenasque pro- [pinquant,

Atque libenti animo fit pius iste labor. Sunt equidem, queis facta licet, pulcherrima [fulget

Caesaries: celeres ire, redire vides. Plura agere hos credas, huc quippe feruntur [et illuc:

Toto hi vespere agunt, sese agitando, nihil. Horum nemo loco Hospiti spectatur in illo,

In quo sordentes diluit unda pedes; At solum gaudent speciosa veste videri,

Vanaque cum sociis dicere verba solent. Christiadum oh mores! nimis oh lacrimabile [tempus!

Virtutis fiunt munera sacra, iocus!

**

locosa

Tuccius in schola.

Magister sacras historias enarrans:

— Esau igitur natu maioris iura lenticularum obsonio vendidit...

Tuccius: — Lenticularum?... Si belliorum obsonium saltem fuisset!...

**

Idem a schola redux laetabundus patri occurrit:

— Hoc mense proximus praemio fui!..

— Uhm!

— Diespiter! Praemium contigit ei, qui in scanno iuxta me sedet!

Aenigmata

I.

Mercibus ablatis Auroraे pinguis oris

Foecundum navis porto superba sinum

Absque metu, quod me in varias altasque [procellas

Ventorum rabies, unda sonora trahat.

Membra reclinantem spatiose in ventre ca- [rina

Claudio viatorem, cui color almus inest.

De navi si pondus abit virtutis odorae, Quod teneo clausum in pectore flammæ [vorat.

Per varios errare locos, quo navita dicit

Velorum pulsu non solet esse meum; Sed vehor humani solum virtute favoris;

Viribus humanis vecta pererro vias.

Me magis immunem quando arbitror esse [periclis

Unius, poenam fert mihi sacra manus:

Merces ille meas urendas applicat igni,

In fumum redigit; fertur ad astra vapor.

II.

Si prius imbre volat conspersum, posterius fit.

Omnis et ipsa volat saepe sub aethera res.

Aenigmata in superiore fasciculo pro- posita his respondent: I) Adam-as; II) Sitis.

IOSFOR.

AD FONTEM BELLAQUEI

2]

ACTIO DRAMMATICA I. B. FRANCESIA.

Is. Tuas ad aures nihil venit admodum?
 CALL. Nihil! Nam perperam vacivis auribus
       Ad ostium steti prudentiam simulans...
       Per ipsum conor strictae foramen se-
   [rae;
       Queo videre nil nec expiscarier.
 Is. St... Sst... ostium crepat! Imperator adest!
 CALL. Adest et ipse Pontifex! quam territus!
 Is. Est quam mutatus! Aeger, fronte pallidus,
       Incertus movet lensus et dolens pedi-
   [bus...
 CALL. Ei quid atrox imperator posuit?
 Is. Boni nil suggerit vultus hilaritas!
 CALL. Gerit quid manibus suis pretiosius?
       Oris amborum summa quae diversitas!¹
 NAP. Iubebo vestrae Sanctitati splendidam
       Dari laetitiam... Cardinales undique
       Erunt, propediem, tuis consiliis,
       Tuam sequentur voluntatem filii.
       Volo sic nempe! Signum sit obsequii
       Quod erga sentio Romae Pontificem.
       Novum nunc aevi renascatur saeculum,
       Quod gaudium ferat universae Eccle-
   [jiae.
       Sciant universi subditi imperii,
       Pia legari perpeti concordia
       Ambos nos principes caelesti foedere.
       Ave, Pater, tuam cura valetudinem.²
 PIUS. ³ Curabo valetudinem!... Sed opprimor
       Angustiis, mille affligor molestiis...
       Mei quid fideles dicent cum sciverint?
       Iuvabit... Sic, ita, est agendum proti-
   [nus.
       Ibo intro, cito resignabo fortiter
       Quod ipse subdolis subrepsit artibus.

CALL. (qui interea progressus est ante Ponti-
       ficem):
       Ave, Pater Sancte; dies laetissimi
       Resurgunt tandem?
 PIUS. Quid dicas? Nunquam dies
       Bonii!
 Is. Imperator...
 CALL. Iussit valere plurimum!
 PIUS. Quid? Imperator? Premor tot angustiis...
       Meum tot vulnerant pectus molestiae,
       Ut prorsus nesciam vivam iam moriar!
       Quae me circumdant hominum flagitia!
 CALL. Pater Sanctissime, adiuvabunt admodum
       Ferunt exilium qui tecum pariter...
       Et Cardinales martyres qui sublevant
       Preces ad sanctos fieri quas iusseris...
 Is. Orbis terrarum, profusis precibus,
       Caelites ambit pro suo Pontifice.
 CALL. Hoc usque voce dicunt atque epistolis.
 PIUS. Eis modo nisus pergo in certamine,
       Mihi quod conferunt simul compositi
       Virum vis, ingenium quorundam pra-
   [vum,
       Quos unus superat longe Napoleo,
       Mentis virtute pollens et astutia.
       Quid autem dicam? Scitis, fratres plu-
   [rimi,
       Utar consilio quorum saepissime,
       Me torquent, agitant, accusant turpiter...
       Deus praebenti semper sed auxilio,
       Ut olim perdidit superbas copias
       Nabuchodonosor et quotquot impios,
       Suos vexarunt qui fideles postea,
       Ecclesiam regit, salvat in posterum.
       (Ad proximum numerum).

¹ Recedunt. — Ingreduntur Pius et Napoleo.
² Exit. — ³ Inter se se magna mente revolvens, sic tacite loquitur.